

Türkiye’de Coğrafi İşaretli Ürünler

Yasemin ORAMAN

Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tekirdağ

Özet: Coğrafi işaret belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla kökenin bulunduğu bir yöre, alan, bölge veya ülke ile bütünleşmiş bir ürünü gösteren ad veya işaretlerdir. Örn: Diyarbakır karpuzu, Antep fıstığı, Çorum leblebisi, Malatya kayısı, Hereke halısı, Afyon kaymağı vb.

Coğrafi ortam özelliklerinin ortaya çıkardığı ürün zenginliğinin coğrafi işaret yoluyla korunması, dünya ticaretinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak giderek önem kazanan bir konudur. Coğrafi işaretlerin korunmasının amaçları arasında tüketicileri taklit ürünlere karşı korumak, üreticilerin refahını sağlamak, kırsal kalkınmaya yardımcı olmak ve ülkelerin sahip oldukları kültürel değerleri koruyup diğer nesillere aktarabilmelerini sağlamak, çevreyi, biyolojik çeşitliliği korumak sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi işaretler, kültürel değerler, coğrafi işaretlerin korunması

JEL Kodları: M31

Geographical Indication Products in Turkey

Abstract: A geographical indication (GI) is a sign used on a product to denote its origin where a specific quality, characteristic or reputation of the product is essentially attributable to that origin. For example, Diyarbakır watermelon, Antep pistachios, roasted chickpeas Corum, Malatya apricots, Hereke carpets, Afyon cream

Geographical environment through protection of geographical indications of wealth product features revealed an increasingly important issue due to developments in world trade. Geographical indications protected in order to protect against among consumers, counterfeit products, manufacturers ensure the welfare, help for rural development and cultural values owned by the country protect and enable them to transmit to future generations, the environment can be considered to protect biodiversity.

Keywords: Geographical indications, cultural values, protection of geographical indications

JEL Codes: M31

1. Giriş

Coğrafi işaretler(Ci), belirli bir alandan kaynaklanan bir ürünü tanımlayan ya da kalitesi, ünü veya diğer karakteristik özellikleri bakımından coğrafi kaynağına atfedilen, bir bölgeyi temsil eden sınaî mülkiyet hakkıdır (İlcalı,2005). Türk lokumu, Afyon kaymağı, Çorum leblebisi, Malatya kayısı, Hereke halısı, Antep fıstığı, Van kedisi, Sivas kangal köpeği, Adana kebabı ve diğerleri. Bütün nitelikleri ile ülkemize has olan, yüzlerce yıllık emeğin, yöresel birikim ve tecrübelerden oluşturulmuş ve yörenin, ülkenin kalkınmasında önemli rolleri olan mükemmel nitelikteki ürünlerdir.

1995 yılından bu yana Dünya Ticaret Örgütüne üye olan Türkiye’de, Avrupa Birliği'nin coğrafi işaretlere ilişkin 2081/1992 sayılı Konsey Tüzüğünden esinlenilerek 1995 yılında 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) kabul edilmiştir. Böylece daha önceden haksız rekabet hükümleri

ile dolaylı olarak korunan coğrafi işaretlere etkin ve özel bir koruma sağlanmıştır (Gürsu Doğu, 2008; Kan ve Gülçubuk, 2008). Coğrafi işaret, ayırt edici özelliği ile öne çıkan ve bulunduğu bölge ile özdeşleşen ürünlere verilen işarettir. Coğrafi işaretler, sadece tarım ürünleri ile sınırlı olmayıp, insan eliyle yapılan ürünleri de kapsamaktadır. Yani coğrafi işaretlerin kapsamına doğal ürünler, tarım, maden, el sanatları ve sanayi ürünleri girmektedir.

2. Türkiye’de Coğrafi İşaretli Ürünler

Coğrafi işaretler, “menşe adı” ve “mahreç işareti” olmak üzere ikiye ayrılır.

2.1. Menşe Adı

Coğrafi işaret korumasına konu olan ürünün üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tamamı sınırları belirlenmiş coğrafi alanda gerçekleşmek zorunda ise bu tür coğrafi işaretlere denir. Menşe

adına sahip olan ürünler, temel niteliklerini sınırları belirlenmiş bir coğrafi alandan sağlayan ve üretimleri bütünüyle o coğrafi sahada gerçekleşen ürünlerdir. Menşe adı olarak tescilli yapılan ürünlere örnek olarak Isparta gülü, Erzincan tulum peyniri, Kayseri pastırması, Pervari balı ve Antep fıstığı verilebilir. Bu tür ürünler niteliklerini ve kalitelerini ancak ait oldukları coğrafi çevrenin ortam özelliklerinden ve üretim yöntemlerindeki kültürel özelliklerden kazanabilirler (Çalışkan, 2010.).

Bir ürünün menşe adını taşıması için aşağıdaki şartları taşıması gerekmektedir.

- Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge ya da çok özel durumlarda ülkeden kaynaklanan bir ürün olması,
- Tüm özelliklerini veya esas niteliğini veya özelliklerinin bu yöre, alan veya bölgeye özgü coğrafi unsurlardan kaynaklanan bir ürün olması
- Üretimi, işlenmesi ve diğer tüm işlemlerinin tamamıyla bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması gerekir (Şahin ve Meral, 2012).

2.2. Mahreç İşareti

Ürünün belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarı ile bir coğrafi bölge ile özdeşleşmesi; üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az birinin sınırları belirlenmiş coğrafi alanda yapılmasını gerektiren coğrafi işaretlere de "mahreç işareti" denir. Mahreç işaretine sahip ürünler—belirlenen özelliklerden en az birini bulundurması halinde ait oldukları bölgenin dışında da üretilebilir. Mahreç işaretini taşıyan ürünler başka bölgelerde de üretilebilmektedir. Ancak mahreç işareti ile korunan ürünlerin üretiminde ait oldukları coğrafi bölgeye ait hammadde ve üretim yöntemlerinin aynen kullanılması ve ürünün kalitesinin aynı olması gerekir (TPE, 2010). Çorum leblebisi, Gaziantep baklavası, Antakya künefesi, Kula el halısı, Trabzon telkariye ve hasırı ise mahreç adı ile tescillenen ürünlerden bazılarıdır. Mahreç işareti taşıyan bu ürünler, ait oldukları coğrafi bölgenin dışında da üretilebilirler. Ancak bu üretimde, ait oldukları coğrafi bölgeye ait hammadde ve üretim yöntemlerinin aynen kullanılması ve ürünün kalitesinin aynı olması gereklidir (Çalışkan, 2010).

Bir ürünün mahreç adını taşıması için aşağıdaki şartları taşıması gerekmektedir.

- Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir ürün olması,
- Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla bu yöre, alan veya bölge ile özdeşleşmiş bir ürün olması,
- Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerden en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan bir ürün olması.
- Coğrafi işaretlerin tescili için yetkili mercii Türk Patent Enstitüsü'dür ve yurt içinden veya yurt dışından yapılan tüm başvurular Türk Patent Enstitüsü' ne ya da onun yetkili kıldığı makama yapılır (Şahin ve Meral, 2012).

2.3. Coğrafi İşaretlerin Tescili

Coğrafi İşaretlerin Tescilinin Amaçları

- Yerel üretimi ve kırsal kalkınmayı desteklemek,
- Geleneksel bilgi ve kültürel değerleri korumak,
- Turizme katkıda bulunmak,
- Ürün taklitçiliği ile mücadeledir.

Bir Ürünün Coğrafi İşaret Tescili Alabilmesi İçin Sahip Olması Gereken Dört Temel Özellik

- Ürün ismi, tüketiciler arasında iyi bir üne sahip olmalıdır.
- Benzerlerine kıyasla tanınmış bir özgünlüğü bulunmalıdır.
- Hammadde üretimi ve işleme süreci sınırlandırılmış bir coğrafi alanda gerçekleştirilmelidir.
- Ayrıntılı şekilde tanımlanmış özel bir üretim sürecinin ürünü olmalıdır.

Coğrafi İşaret Tescilinin Sahibi Olabilecek Kişiler

- Söz konusu ürünün üreticisi olan gerçek veya tüzel kişiler,

- Tüketici dernekleri,
- Konu ve coğrafi yöre ile ilgili kamu kuruluşları, tescil başvurusunda bulunabilecek ve sahibi olabilecek kişilerdir (Demirer, 2010).

2.4. Coğrafi İşaret Kullanım Hakkına Sahip Olanın Avantajları

Coğrafi işaret başvurusu yapma hakkına sahip kişiler ile tescil edilmiş coğrafi işareti kullanım hakkına sahip kişiler, üçüncü kişiler tarafından aşağıda sayılanların yapılmasını önleme hakkına sahiptir:

1. Tescilli adın ününden herhangi bir biçimde yarar sağlayacak kullanımlar veya tescil kapsamındaki ürünleri andıran ya da çağrıştıran ürünlerle ilgili olarak tescilli adın dolaylı veya dolaysız olarak ticari amaçlı kullanımı,
2. Sözcük olarak gerek coğrafi yeri ifade etmekle birlikte halkta haksız biçimde ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakan kullanımı veya korunan adın tercümesinin kullanımı veya stilinde, tarzında, tipinde, türünde, yöntemiyle, orada üretildiği biçimde veya benzeri diğer açıklama veya terimlerle birlikte kullanımı,
3. Ürünün iç veya dış ambalajında tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede doğal veya esas nitelik ve özellikleri ile menşei konusunda yanlış veya yanıltıcı herhangi bir açıklama veya belirtiyeye yer verilmesi,
4. Ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtım veya reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede doğal veya esas nitelik ve özellikleri ile menşei konusunda yanlış veya yanıltıcı herhangi bir açıklama veya belirtiyeye yer verilmesi,
5. Ürünün menşei konusunda halkı yanıltabilecek biçimde ambalajlanması veya yanlış yaratılabilecek diğer herhangi bir biçimde sunulması (Demirer, 2010).

Coğrafi İşaret Başvurusu İçin Gerekli Belgeler

1. Başvuru dilekçesi,

2. Tescilli istenilen menşe adı veya mahreç işaretine ait herhangi bir logo varsa 15 adet örnek(8x8),
3. Başvuru ücretinin ödendiğini gösterir belge aslı,
4. Ürünün tanımı ve gerekiyorsa hammaddenin fiziksel, kimyasal, mikrobiyolojik ve benzeri özelliklerini açıklayıcı teknik bilgiler ve belgeler,
5. Ürünün üretim tekniğine ve varsa yerel özel üretim teknik ve şartlara ilişkin
6. bilgiler,
7. Yöre, alan veya bölgenin coğrafi sınırlarını açıkça tanımlayan ve belirleyen
8. bilgiler/ belgeler, harita,
9. Ürünün tescili ile ilgili talep edilen işaretle menşe adı ya da mahreç işaretiolma özelliklerini taşıdığına ilişkin bilgiler,
10. Tescilli menşe adı ve mahreç işaretinin kullanım biçimi, markalama,
11. işaretleme veya etiketleme şekillerini ayrıntılarıyla açıklayan bilgiler gerekir (Kan,2011).

Coğrafi İşaret Kapsamına Giren Ürünler

1. Doğal ürünler
2. Tarım ürünleri
3. Maden ürünleri
4. El sanatları
5. Sanayi ürünleri

Coğrafi İşaret Olarak Tescil Edilemeyecek İşaretler

1. Coğrafi işaret tanımına uymayan adlar ve işaretler,
2. Ürünün öz adı olmuş adlar ve işaretler,
3. Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki türleri, hayvan soyları veya benzer adlar,
4. Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı işaretler coğrafi işaret olarak tescil edilemeyecek işaretlerdir (<http://www.tesk.org.tr>).

3. Türkiye’de Coğrafi Şekilli Ürünlerin Ortaya Çıkışı

Coğrafi işaret kavramının nasıl ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemektedir. İlk olarak Orta Avrupa’daki ve İngiltere’deki dokumacılar tarafından, ürünlere özellik katan coğrafyanın belirtilmesi veya etiketlenmesi suretiyle kullanılmıştır. Aynı zamanda, koloniler arasında baharat ve benzer egzotik ürünlerin ticaretinin yapılması, ürünler ile onların coğrafi kökenleri arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarmıştır. Böylece ürünlerin, kökeni olan coğrafi bölgeyi belirten işaretler altında ticaretine başlanmıştır. 1883 yılında 11 ülke sınaî mülkiyet haklarının korunması için Paris Sözleşmesi’ni imzalamışlardır. Bunun amacı, farklı ülkelerdeki sınaî mülkiyet hakları ile ilgili kanun sistemlerini eşgüdümlü hale getirerek uluslararası hukuksal bir kurumsal yapı oluşturmaktır (Gökovalı, 2007). Paris Sözleşmesi’ne kadar buluşu yapan kişi bir ülkede başvuru yaptığında aynı buluşunun korunması için başka bir ülkede başvuru yapamıyordu. Paris Sözleşmesi bir başvuru ile aynı anda istenilen tüm üye ülkelerde başvuru yapmayı olanaklı hale getirmiştir (Gökovalı, 2007). Türkiye Paris Sözleşmesine 1925 yılında katılmıştır. 2007 yılı itibarıyla Paris Sözleşmesi’ne 171 ülke dahildir (Gökovalı, 2007). Paris Sözleşmesi, Cİ’ler ile ilgili olarak uluslararası bir standart sağlamamakta, sadece Cİ’lerin korunması ile ilgili genel hükümler içermektedir. 1883 yılındaki orijinal Paris Sözleşmesi’nde Cİ’lerin sahte ve yanıltıcı olarak kullanılmasını engelleyen maddeler bulunmaktadır. Paris Sözleşmesi’nin Cİ’lere yeterli koruma sağlamaması nedeni ile, 1891 yılında imzalanan Madrid Anlaşması’nda, Cİ’lerle ilgili bir birlik oluşturulmuştur. Bu birliğin amacı anlaşmaya dâhil olan ülkelere malların kaynağı ile ilgili sahte ve yanıltıcı işaretlerin kullanılmasını önlemektir (Türkiye 1930 yılından itibaren bu anlaşmaya üyedir (Gökovalı, 2007)).

Türkiye’de Cİ’lerin korunmasına 1995 yılında 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (K.H.K.) ile başlanmıştır. Daha önce Cİ’lerin korunması ile ilgili bir yasal düzenleme bulunmamaktaydı ve Cİ’ler tescil yolu ile korunmamaktaydı. Cİ’lere Türk Ticaret Kanunu’nun Haksız Rekabet Hükümleri çerçevesinde doğrudan, marka hukuku ile de dolaylı bir koruma sağlanmaktaydı. Bu dolaylı koruma Cİ’lerin marka olarak tesciline yasak

getirilmesi ile gerçekleşmekteydi. 1995 yılında yürürlüğe giren 555 sayılı K.H.K. Cİ’lerin korunması ile ilgilidir ve “doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ile sanayi ürünlerinin geliştirilmesi ve korunması için hazırlanmış bir yasal düzenlemedir” (Gökovalı, 2007). 01.09.1996 yılında Sümer Halı Bölge Müdürlükleri’nin 25 tane halı dokuması ilk tescillenen ürünlerdir.

3.1. Türkiye’de Coğrafi İşaretli Ürünler

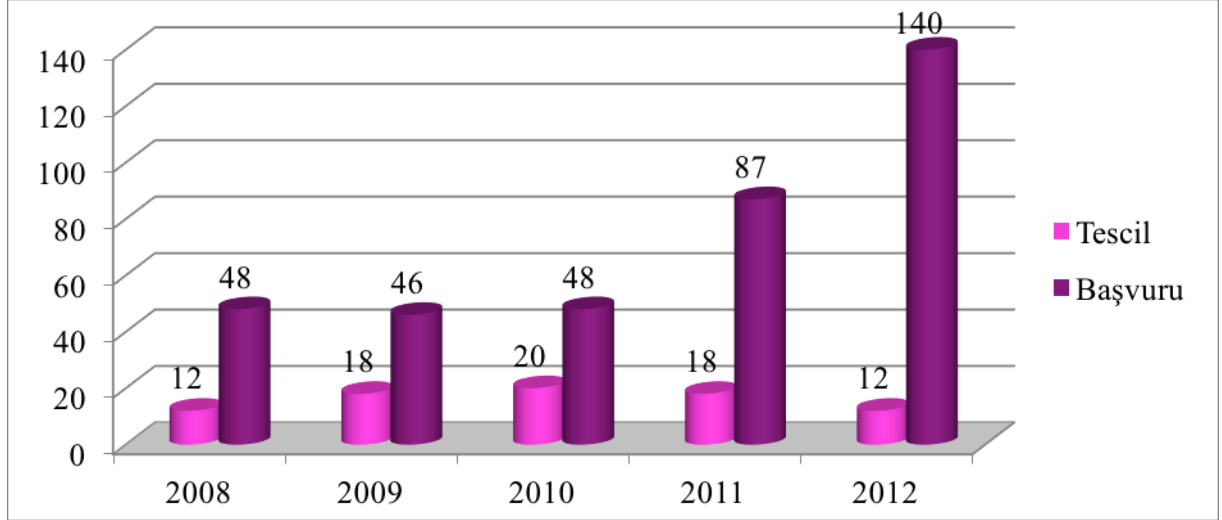
Coğrafi işaret tesciline sahip olması gereken 2500 yöresel üründen sadece 179’u tescillidir. Tescil süreci devam eden 219 ürün vardır. Türkiye Patent Enstitüsü (TPE), tescili kolaylaştırmak için harekete geçmiştir. Türkiye’de tescil edilen coğrafi işaretler sadece ülke içinde geçerlidir.

Yıllara göre coğrafi işaret tescil ve başvuru sayılarına bakıldığında; 2008 yılında 48 başvuru ile 12 tescil bulunmakta iken, 2011 yılında başvuru sayısı 2 katına çıkarak 87 başvuru ile 18 tescillenen ürün bulunmaktadır. 2012 yılında ise 140 başvuruya rağmen 12 tescilli ürün bulunuyor. 2008-2012 yılları arasında başvuru sayısı artmasına rağmen tescil sayısı artmıyor (Grafik 1). Bunun sebebi bilinçsiz ve başvuru koşullarına uymamaktan kaynaklanmaktadır.

Coğrafi işaret için ürünün üreticisi olan gerçek veya tüzel kişiler, tüketici dernekleri ile konu ve coğrafi yöre ile ilgili kamu kuruluşları başvuru hakkına sahiptir (TPE, 2010). TPE de tescil başvurularını incelemek ve tescil etmekle yükümlüdür. TPE’nin coğrafi işaret başvurusu yapma yetkisi yoktur. Günümüze değin coğrafi işaret tescili için başvuruda bulunan kurum ve kuruluşlar içinde özel şahıs ve şirketlerin öne çıktığı görülmektedir (Grafik 2).

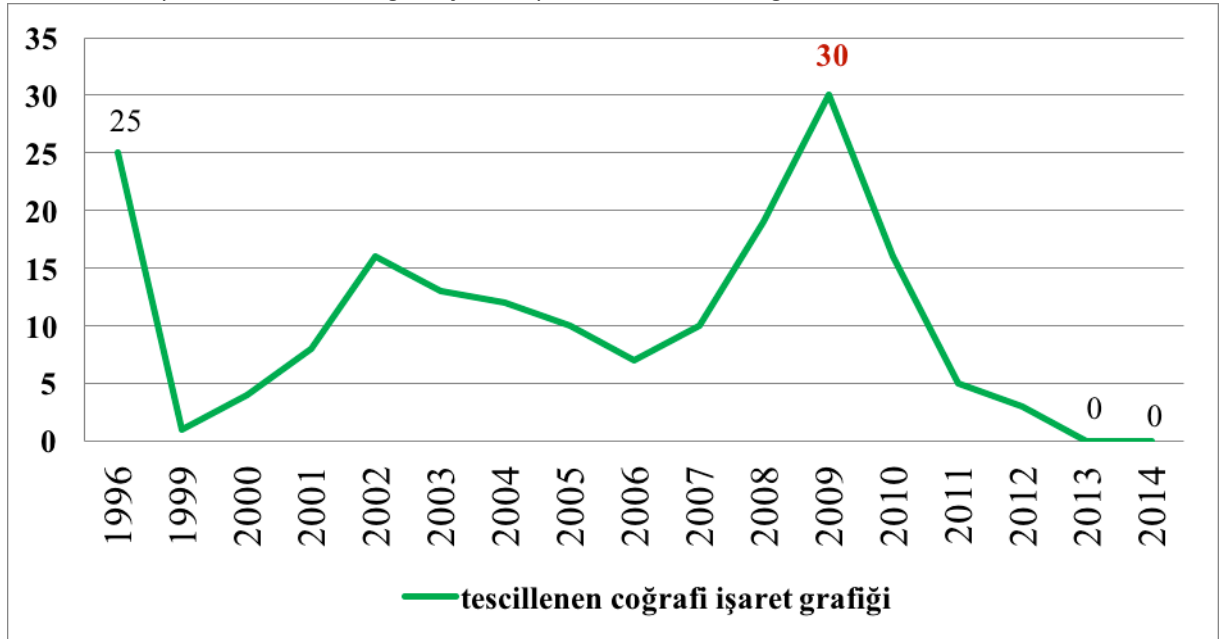
Bu sonuç biraz da Sümer Halı A.Ş.’nin 1996 yılında aldığı 25 ayrı tescilden kaynaklanmaktadır. Sanayi ve ticaret odaları da buldukları illerin yerel değerlerini tescil ederek yüksek bir tescil sayısına (30 tescil) ulaşmıştır. Örneğin Antep fıstığı için Gaziantep Ticaret Odası, Kayseri pastırması için Kayseri Ticaret Odası, Mersin cezeryesi için Mersin Ticaret ve Sanayi Odası tescil başvurusunda bulunmuştur. 1996 yılında 25 tane tescilli coğrafi işaret bulunurken, 2009 yılında 30 tane ile en çok sayıya ulaşmıştır. 2013 ve 2014 yılında hiç tescilli ürün bulunmamaktadır.

Grafik 1. Türkiye'nin Tescillenen ve Başvurusu Yapılan Coğrafi İşaret Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: TPE,2014

Grafik 2. Türkiye'nin Tescillenen Coğrafi İşaret Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: TPE,2014

3.2. İllere Göre Coğrafi İşaret Tescil Sayısı

Şekil 1' de siyah renk ile olan iller 5'ten fazla tescilli bulunan ili, gri renk ile olan iller 2-3 tescilli bulunan ili, beyaz olan iller ise coğrafi işaret tescili olmayan illeri göstermektedir. İllere göre dağılımına bakıldığında 9 tescil ile en çok İzmir, 8 tescil ile Manisa, Kayseri, 7 tane tescil ile Mersin, 6 tescil ile Bursa ve Afyonkarahisar ili bulunmaktadır. 57 ile

ait değişen sayıda coğrafi işaret bulunurken 24 ile ait coğrafi işaret tescili bulunmamaktadır.

2014 yılı itibarıyla Türkiye'de büyükşehir statüsüne sahip 31 il bulunmaktadır. Bunlardan sadece İstanbul'un ve Sakarya'nın herhangi bir coğrafi işaret tescili yoktur. Oysa bu iki büyük şehrin coğrafi işarete konu olabilecek birçok ürünü

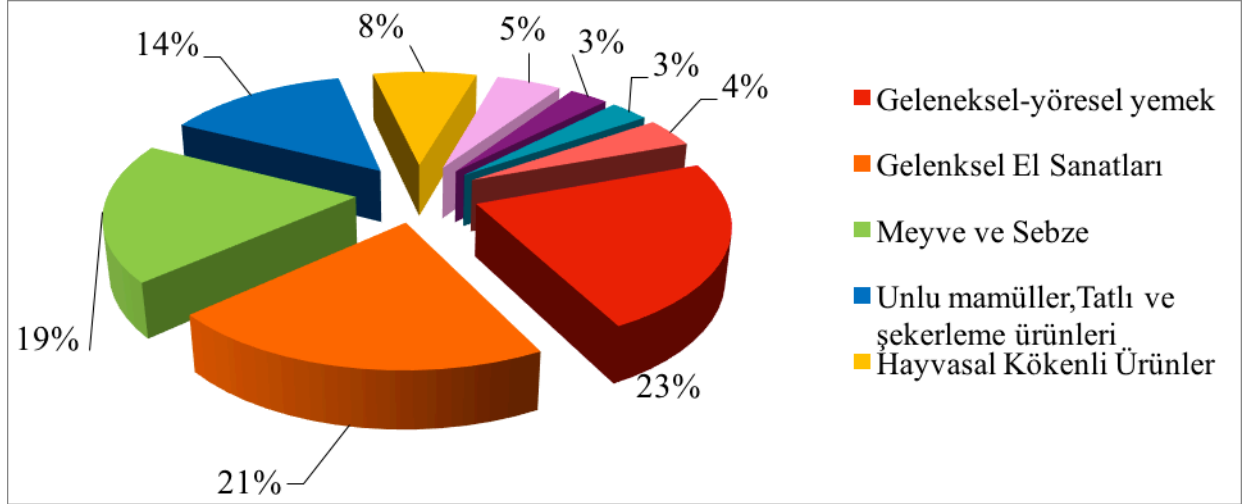
bulunmaktadır. Örneğin, İstanbul için Şile bezi, Beykoz cevizi, Kanlıca yoğurdu; Sakarya için ıslama

köfte, coğrafi işaret değeri taşıyan ürünlerden sadece birkaçıdır.

Şekil 1. İllere Göre Coğrafi İşaret Tescil Sayısı

Grafik 3. Tescilli Ürün Grupları Dağılımı

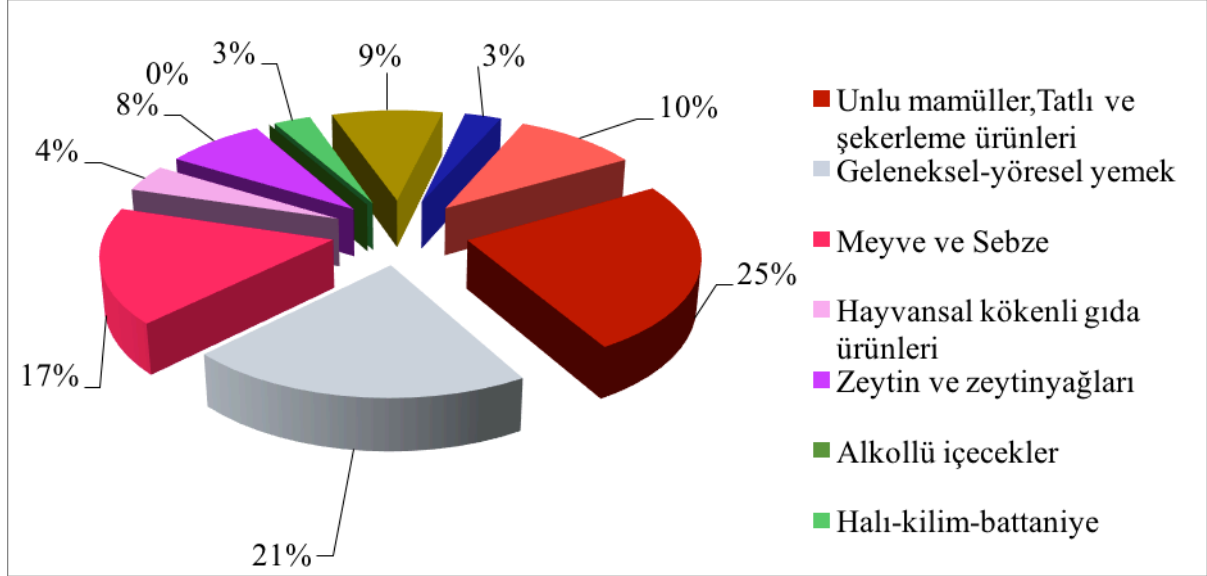

Kaynak: TPE,2014

Grafik 3'te görüldüğü gibi tescilli ürün gruplarından %23'lük payı geleneksel-yöresel yemekler alırken, %21'lik payı geleneksel el sanatları, %19'luk payı meyve ve sebzeler, %14'lük payı unlu mamüller-tatlılar-şekerleme ürünleri, %8'lik payı hayvasal kökenli ürünler, %5'lik payı

alkollü içecekler, %3'lük payı zeytin-zeytinyağı ve hayvan ırkları almaktadır. Bunlara örnek olarak şu ürünler verilebilir: Zonguldak Devrek bastonu, Siirt Battaniyesi, Isparta Gülü, Edirne Tava Ciğeri, Güney Ege Zeytinyağı, Türk Rakısı vb. gösterilebilir.

Grafik 4. Başvuru Sürecinde Olan Ürün Grupları Dağılımları

Kaynak: TPE,2014

Grafik 4'te görüldüğü üzere başvuru sürecinde olan ürün grupları dağılımı: %25'lik pay ile unlu mamüller-tatlı ve şekerleme ürünleri, %21'lik payı geleneksel-yöresel yemek, %17'lik payı meyve ve sebze, %10'luk payı diğer ürünler, %9'luk payı dekoratif ürünler, %8'lik payı zeytin-zeytinyağları, %4'lük payı hayvansal kökenli gıda ürünleri, %3'lük halı-kilim-battaniye ve hayvan ırkları almaktadır.

Bunlara örnek olarak:

- Ayvalık tostı,
- Denizli horozu,
- Kırkağaç kavunu,
- Tokat kebabı ,
- Tekirdağ köftesi,
- Tekirdağ peynir helvası,
- Tekirdağ rakısı gibi 203 tane başvurusu yapılmış coğrafi işaret verilebilir.

3.3. Türkiye'de Coğrafi İşaretlerin Korunması

Türkiye'de coğrafi işaretler, 1995 tarih ve 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında tescil edilerek korunurlar. 555 sayılı Coğrafi İşaret

KHK'nin 15. maddesinde, tescil edilmiş coğrafi işarete sağlanan korumanın kapsamı anlatılmaktadır. Koruma kapsamından amaç, coğrafi işaret tescilinin bu işareti kullanım hakkına sahip kişilere sağladığı haklardır. Coğrafi işaret tescil başvurusu yapma ve kullanma hakkına sahip kişiler, üçüncü kişiler tarafından aşağıda belirlenenleri önleme yetkisini sahiptir:

- Tescilli adın ününden herhangi bir biçimde yarar sağlayacak kullanımlar veya tescil kapsamındaki ürünleri andıran ya da çağrıştıran ürünlerle ilgili olarak tescilli adın dolaylı veya dolaysız olarak ticari amaçlı kullanımı,
- Ürünün iç ve dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede doğal veya esas nitelik ve özellikleri ile menşei konusunda yanlış veya yanıltıcı herhangi bir açıklama veya belirtiyeye yer verilmesi,
- Ürünün menşei konusunda halkı yanıltabilecek biçimde ambalajlanması veya yanılgı yaratabilecek diğer herhangi bir biçimde sunulmasıdır.

Bir ürünün menşei adı veya mahreç işaretinin, 555 sayılı Coğrafi İşaret KHK çerçevesinde korunması tescil yoluyla sağlanır. Türkiye'de Coğrafi

işaretlere tescil ile koruma imkanı ilk kez 555 sayılı Coğrafi İşaret KHK ile sağlanılmıştır. İş bu 555 sayılı Coğrafi İşaret KHK'den önce coğrafi işaretler marka kanunları içerisinde dolaylı bir korumaya tabiydi.

555 sayılı Coğrafi İşaret KHK'nin 5. maddesinde hangi ad ve işaretlerin coğrafi işaret olarak tescil edilemeyeceği tek tek sayılmıştır. Bunlar:

1. 3'üncü maddedeki coğrafi işaret tanımına uymayan adlar ve işaretler,
2. Ürünlerin öz adı olmuş adlar ve işaretler,
3. Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki türleri, hayvan soyları veya benzer adlar,
4. Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı işaretler,
5. Paris Sözleşmesi ve DTÖ'nü kuran Anlaşma'ya üye ülkelerde korunmayan veya koruması sona ermiş veya kullanılmayan adlar ve işaretler (Tuncay,2009).

555 sayılı KHK'nin 15-b hükmü uyarınca sözcük olarak gerçek coğrafi yeri ifade etmekle birlikte halkta haksız biçimde ürünün başka yer kaynaklı olduğu izlenimini bırakan kullanımlar da önlenilebilecektir. Örneğin, "Anzer Balı stilinde", "Hereke Halısı tarzında", "Kayseri Pastırması tipinde" ya da "Isparta'da üretildiği gibi" türündeki ifadeler, bu hüküm kapsamına gireceğinden söz konusu kullanımların önlenmesi talep edilebilir.

Sonuç olarak tescil edilmiş olan coğrafya işaretini kullanım hakkına ya da tescil başvurusunda bulunma hakkına sahip olan kişiler, tescilli adın ününden yarar sağlamayı amaçlayan kullanım ya da tescil kapsamındaki ürünleri andıran ya da çağrıştıran ürünler ile ilgili olarak tescilli adın kullanımını önleme hakkına sahip bulunmaktadır (Tuncay,2009).

Anadolu topraklarının yöresel ürün zengini olmasına rağmen bu potansiyelini bir türlü harekete geçirip ekonomiye kazandıramıyoruz. 22-26 Ekim 2014 tarihinde Antalya'da 5'incisi

düzenlenen Yöresel Ürünler Fuarı yapıldı. Böylece yöresel ürünlerin başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, dünyaya tanıtmak ve ekonomiye kazandırmak için çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir.

3.4. Yerel Festival Etkinliğine Sahip Coğrafi İşaretler

Türkiye'nin ürün festival envanteri ile tescilli yapılan coğrafi işaretler karşılaştırıldığında, 179 coğrafi işaretin 38'inin aynı zamanda tanıtım amaçlı festivalleri de düzenlenen ürünler olduğu belirlenmiştir. Türkiye'deki coğrafi işaretlerin yaklaşık dörtte biri (%25,8) öteden beri festival etkinlikleri ile tanıtılan, bir yöreye özgü ünlenmiş ürünlerdir. Bunların 18'i tarımsal ürün kategorisinde (Isparta gülü, Maraş biberi, Osmaniye fıstığı, Malatya kayısı, Kırkağaç kavunu vb.) yer almaktadır. Bunun yanı sıra Isparta halısı, Erzincan bakır işlemeciliği, Eşme Yörük kilimi, Devrek bastonu ve Çarşıbaşı keşanı gibi el sanatları da tanıtım festivalleri bulunan coğrafi işaretlerdir (Tablo 1). Söz konusu 38 coğrafi işaret toplam 35 festivalde temsil edilmektedir. Bunun nedenleri ise Antep fıstığı için hem Gaziantep il merkezinde hem de Nizip ilçesinde iki ayrı festival düzenlenmesi ile bazı festivallerin birden fazla yerel ürünü kapsamasıdır. Örneğin, Maraş biberi ile Maraş dondurması, Isparta gülü ile Isparta halısı, Mustafakemalpaşa tatlısı ile Kemalpaşa tatlısı için ortak festivaller düzenlenmektedir. Tanıtım festivaline sahip coğrafi işaretlerin coğrafi bölgelere dağılımı genel olarak dengeli olsa da, Karadeniz Bölgesi üç festivali ile en sonda yer almaktadır (Çalışkan, 2010.).

Coğrafi işaret potansiyeli taşıyan yerel festivallerin coğrafi bölgelere göre dağılımı incelendiğinde ise bu tür festivallerin en fazla Ege Bölgesi'nde (95 festival) ve İç Anadolu Bölgesi'nde (77 festival) yapıldığı görülmektedir. Bu türden festivallerin sayıca en az olduğu bölge ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir (10 adet). Her coğrafi bölgede tarımsal ürünlerle ilgili festival sayısının diğer ürün gruplarını temsil eden festivallerden daha fazla olduğu belirlenmiştir (Çalışkan, 2010.).

Tablo 1. Marmara Bölgesi Tanıtıcı Festivalleri Bulunan Coğrafi İşaretler

Etkinliğin adı	Yer	Tarihi	Ürün grubu
Zeytin Festivali	Gemlik / Bursa	--	Zeytin ve Zeytinyağları
Mustafa Kemalpaşa Kurtuluş	Mustafakemalpaşa	--	Tatlı ve Şekerleme
Yağcıbedir Halı Festivali	Sındırgı / Balıkesir	22.Eyl	Geleneksel El Sanatları
Pişmaniye Gecesi	Merkez / Kocaeli	07.Mar	Tatlı ve Şekerleme Ürünleri

Kaynak: (Çalışkan, 2010.)

3.5. Coğrafi İşaretlerin Ekonomik Önemi ve Ticarete Kullanımı

Coğrafi işaret korumasının önemi genel olarak üç başlık altında toplanabilir: üreticilere koruma sağlaması, pazarlama olanaklarını arttırması ve ekonomik ve kırsal gelişme açısından önemidir. Coğrafi işaret üreticilere koruma sağlayarak aynı isim altında taklit üretim yapanları engeller. Ancak başka isim altında benzer ürünlerin satışını veya üretimini engellemez. Coğrafi işaretlerin en temel fonksiyonlarından biri coğrafi bölgeden kaynaklanan mal ve/veya hizmetleri diğer bir coğrafi bölgeden kaynaklanan aynı veya benzer mal ve/veya hizmetlerden ayırt etmektir. Ürüne piyasa kimliği kazandırır, buluş ve diğer yaratıcı faaliyetleri teşvik edebilir.

Coğrafi işaretlerin ürünlerin pazarlanması açısından sağladığı fayda ise bu ürünlerin o coğrafi bölgeye özgü öğeler barındırmasından kaynaklanır. Bu öğeler ürünün karakteristik özelliklerini ve kalitesini belirler. Dolayısıyla ürünün üretildiği coğrafi alan ile ürünün kalitesi ve özellikleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu sıkı ilişki ise tüketicilere malın üretildiği veya kaynaklandığı coğrafi bölge ve bu coğrafi bölgeye özgü ürün kalitesi ile ilgili bilgiler verir. Coğrafi işaretlerin temel ekonomik fonksiyonu, ürünün ilgili olduğu ünü korumaktır.

Coğrafi işaret korumasının ekonomik etkisi ise, coğrafi işaretin ürüne piyasa kimliği kazandırması ve ürün farklılaştırmasına yol açarak böylece ürüne korunmadığı duruma göre daha yüksek bir fiyat verilmesinden kaynaklanmaktadır.

Coğrafi işaretlerin korunması, gelişmekte olan ülkelere ekonomik kazançlar sağlarken aynı zamanda bu ülkelerin iktisadi olarak görece daha kötü durumda olan kırsal yörelerinde yaşayan üreticilerine de fayda sağlayacaktır. Coğrafi işaret korumasından tam olarak faydalanılabilemesi ile gelir düzeyi düşük ülkelerde görece daha kötü durumdaki tarım kesimi desteklenmiş olacak, böylece bu kesime yönelik sürekli bir gelir akışı sağlanabilecektir. Diğer bir ifadeyle, kırsal bölgelerdeki tarım ve el sanatları ürünlerinin coğrafi işaret ile korunması bu bölgelerin ekonomik kalkınmasının desteklenmesine katkıda bulunur. Coğrafi işaret koruması ticareti arttırarak, bu ürünün dış piyasalarda daha fazla yer bulmasına olanak sağlayabilir (Gökovalı,2007). Yerel üreticiye sağladığı fayda ile kırsal alanların

gelişmesini sağlar. Kırsal kesimin düşük gelir düzeyi düşünülüğünde, coğrafi işaret korumasının o yörede üretim yapan yerel halka sürekli bir gelir sağlayabilir. Korunan ürünün yörede üretilmesi ve iş olanaklarının arttırılması köyden kente göçün önüne geçilmesine de yardımcı olacaktır.

4. Sonuç ve Öneriler

Türkiye, coğrafi konum özelliklerinin sağladığı koşullara bağlı olarak coğrafi işaret potansiyeli yüksek bir ülkedir. Yüksek coğrafi işaret potansiyeline karşın Türkiye’de günümüze değin 179 ürün için coğrafi işaret tescili sağlanmıştır. Bu sonuç, Türkiye’de coğrafi işaret kavramının henüz tam olarak bilinmediğini ve öneminin yeterince anlaşılmadığını göstermektedir. Nitekim Türkiye’de coğrafi işaret tescili için başvuran kurumlar değerlendirildiğinde coğrafi işaretler konusuna belirli kurumların ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır.

Coğrafi işaret potansiyeli taşıyan ürünlerin belirlenmesi ve başvuruların koordine edilmesinde özel olarak görevli bir kurum yoktur. Bu nedenle coğrafi işaret başvurularında daha çok yerel yönetimlerin, üreticilerin konu hakkında bilgi sahibi olmaları ve konuya ilgi duymaları belirleyici olmaktadır.

Türkiye yerel festival ve şenliklerin zenginliğiyle dikkat çekici bir ülkedir. Bu tür etkinlikler arasında yerel/geleneksel ürün ve üretimleri tanıtıcı roller üstlenen festival ya da şenlikler önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan söz konusu etkinliklerin incelenmesi Türkiye’de coğrafi işaret potansiyeli taşıyan ürünlerin belirlenmesinde yararlanılabilecek bir yöntemdir. Bununla ilgili olarak kapsamlı olarak hazırlanacak Türkiye yerel ürün festivalleri envanterine gereksinim duyulmaktadır.

Coğrafi işaretlerin coğrafi sınırlarının net bir şekilde belirlenmemesi teknik olarak önemli bir sorun olduğu gibi, bir yöredeki üreticilerin korumadan sağlayacağı ekonomik yararın önünde de engel oluşturmaktadır. Bu nedenle başta coğrafi sınırların belirlenmesi olmak üzere Türkiye’de coğrafi işaretler konusuna coğrafya biliminin yapacağı katkılar mutlaka göz önüne alınmalıdır. Bu nedenle TPE’de coğrafya bölümü mezunlarının uzman/uzman yardımcılığı kadrolarında istihdam edilmesi olumlu bir gelişme

olacaktır. Diğer yandan yerel kurum ve kuruluşların coğrafi işaret başvurularını hazırlarken coğrafya bölümlerinden katkı ve iş birliği talep etmeleri, incelenen ürünle ilgili coğrafi bağlantının kurulmasına; doğal ve beşeri faktörlerin sentezinin sağlanmasına büyük yarar sağlayacaktır. Coğrafya bölümlerinin en başta buldukları illerde coğrafi işaret süreçlerini izlemeleri ve coğrafyacıların bu süreçlerde rol almaları, bu alanda coğrafi bilginin katkısını gösteren değerli çalışmaların ortaya çıkışını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Anonim, 2014, Coğrafi İşaret Olarak Tescil Edilemeyecek İşaretler <http://www.tesk.org.tr> Erişim Tarihi: 5.11.2014
- Çalışkan, 2010, "Türkiye'de Coğrafi İşaretlerin Dağılışı Özelliklerinin ve Coğrafi İşaret Potansiyelinin Değerlendirilmesi,
- Demirer, H. R., 2010, Yöresel Ürün ve Coğrafi İşaretler; Fransa ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi.
- Gökovalı, U., 2007, Coğrafi İşaretler ve Ekonomik Etkileri Türkiye Örneği, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 21 Haziran 2007, Sayı: 2
- Kan ve Gülçubuk, 2008, Coğrafi İşaretlerin Kırsal Turizmde Kullanılma Olanakları
- Kan, 2011, Yerel Düzeyde Ekonomik Kalkınmada Coğrafi İşaretlerin Kullanımı Ve Etkisi: Akşehir Kırsal Araştırması, Doktora Tezi.
- Şahin ve Meral, 2011, Türkiye'de Coğrafi İşaretleme ve Yöresel Ürünler, Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, Sayı:5
- Tuncay, M., 2009, Coğrafi İşaretlerin Korunması, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- 555 Sayılı KHK., 1995, "Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında 555 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname" RG: 27/06/1995 - 22326.